

MONIALAISET MAATILAYRITYKSET

SELVITYSTYÖ MAATILOJEN
MONIALAISESTA
YRITYSTOIMINNASTA YLÄ-SAVOSSA

Loppuraportti

Venla Aliranta

Ylä-Savon

Veturi

maaseuturahasto

Pohjois-Savo

MTK

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	1
TYÖN TOTEUTUS.....	2
KYSELYTUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	2
HAASTATELUTUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	3
TULOKSET	5
KYSELYN TULOKSET.....	5
TAUSTATIEDOT	5
MONIALAISTAMISESTA KIINNOSTUNEET MAATILAT.....	7
MONIALAISET MAATILAT.....	8
HAASTATELUJEN TULOKSET.....	10
ASiantuntijahaastatteluiden tulokset	10
Maatalousyrittäjähaastatteluiden tulokset.....	11
POHDINTA.....	13

JOHDANTO

Monialainen maatilayritys harjoittaa sivuelinkeinona maa- ja metsätalouden lisäksi myös muuta yritystoimintaa, kuten esimerkiksi tarjoaa asiantuntija-, elintarvike-, hevostalous-, huolto- ja hyvinvointi-/hoivapalveluja. Maatilojen monialaisuus luo yritystoiminnan ja maaseudun kehittämistä, mahdollisuuksia ja elinvoimaisuutta toimintaympäristömme muuttuessa. Luonnonvarakeskuksen tilastotietokannan mukaan vajaa kolmannes suomalaisista maatioista harjoittaa monialaista yritystoimintaa ja Pohjois-Savon alueella monialaisten tilojen lukumäärä oli 860 kappaletta vuonna 2016. Koneurakointi on merkittävin maatilojen sivuelinkeino, sillä maatilalta usein löytyy jo tarvittava kalusto maatalouskoneurakoinnin lisäksi lumen auraukseen ja teiden kunnossapitoon. Maatilojen muun yritystoiminnan harjoittamisella voi olla merkittävä rooli yrittäjän tulonmuodostuksessa, mutta ennen kaikkea se tuo moninaisuutta ja vaihtelevuutta maatilalan arkeen.

Kehittämisyhdistys Ylä-Savon Veturi ry:n toimialueeseen kuuluvat Ylä-Savon seitsemän kuntaa eli Iisalmi, Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Sonkajärvi ja Vieremä. Näiden seitsemän kunnan alueella maatalous- ja puutarhayrityksiä oli yhteensä 1566 kappaletta vuonna 2020 Luonnonvarakeskuksen tilastotietokannan mukaan. Ylä-Savon Veturi on yksi 54:stä Suomen Leader-ryhmästä, joka auttaa ja tukee kylien ja maaseudun kehittämistä myöntämällä yritystutkimuksia ja rahoittamalla yhdistysten ja yleishyödyllisten yhteisöjen kehittämis- ja investointihankkeita.

Selvitystyön tavoitteena on verkkokysely- ja haastattelututkimuksen kautta selvittää alueen maatilojen tarvetta ja kiinnostusta sivuelinkeinojen käynnistämiseen ja kehittämiseen. Ylä-Savon Veturille selvitystyö antaa tärkeää ja ajankohtaista tietoa tulevan CAP27-ohjelmakauden (7-vuotinen ohjelmakausi vuosille 2023-2027) varojen ja toimenpiteiden Veturin oman strategian suunnitteluun. Maaseuturahaston Leader-rahoituksella voidaan tukea maatilojen sivuelinkeinoja ja tilan toiminnan monialaistamista myöntämällä investointi- tai perustamistukea sekä uudelle ohjelmakaudelle on suunniteltu maatalouden ulkopuolisen liiketoiminnan harjoittamiseen erillistä startti-maatalous-tukea. Yhteistyössä MTK-Pohjois-Savon Innostu tiedosta-hankkeen tavoitteena on etsiä keinoja ja välittää tietoa tilojen kannattavuuden parantamiseksi. Hankkeelle selvitystyön tavoitteena on antaa tietoa alueella toimivien maatilojen monialaisuuden ja monialaistumisen kehittämiskohteista.

Ennen Veturin monialaiset maatilayritykset-selvitystyötä Leader-ryhmä Kalakukolle on tehty ylemmän ammattikorkeakoulututkimuksen opinnäytetyö aiheesta. Marjo Valtasen Innostusta Yrittäjyyteen-selvitystyön tavoitteena oli yrittäjämönteisen asenteen aktivointi ja innostaminen uusia ideoita kohtaan, jossa monialainen yritystoiminta voisi olla yksi maaseudun vaihtoehtoista ja mahdollisuuksista. Marjo Valtanen oli mukana keväällä ideoimassa tulevaa selvitystyötä, joka kohdentuisi Veturin toiminta-alueeseen.

TYÖN TOTEUTUS

Monialaisten ja monialaistamisesta kiinnostuneiden maatalousyrittäjien tarpeita ja kiinnostusta selvitettiin kahdella menetelmällä, kysely- ja laadullisella haastattelututkimuksella. Verkkokyselytutkimuksella tavoitettiin ja selvitettiin Ylä-Savon alueen maatalousyrittäjien monialaista toimintaa ja kiinnostusta monialaisuuteen, kehittämistarpeita ja monialaisen yritystoiminnan mahdollisuuksia. Haastattelututkimuksessa syvennyttiin maatalousyriyten taustoihin, toimintaan, tarpeisiin ja tulevaisuuden kehittämiskohteisiin. Selvitystyön haastatteluun kutsuttiin alueen maatalousyrittäjiä ja eri organisaatioiden asiantuntijoita. Verkkokyselyn jakamisessa ja haastateltavien maatalousyrittäjien löytämisessä auttoivat MTK-Pohjois-Savo, Luoteis-Savon maaseutupalvelut sekä Ylä-Savon maaseutupalvelut.

Kysely- ja haastattelututkimukset laadittiin huolellisesti vastaamaan aihetta ja haluttua tietoa kohderyhmältä yhteistyökumppani MTK-Pohjois-Savon kanssa, jotta tutkimuksen luotettavuus olisi mahdollisimman hyvä. Kohderyhmää ja -aluetta rajattiin tutkimuksen aikana ja tuloksia käsitellään anonyymisti ja luottamuksellisesti. Selvitystyön suunnittelu alkoi toukokuussa 2021, kysely- ja haastattelututkimus toteutettiin saman vuoden kesä-elokuun aikana.

KYSELYTUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Verkkokyselyllä selvitettiin maatilayriyten monialaista toimintaa ja kiinnostusta yritystoiminnan monialaistamiseen. Kyselyn avulla kerättiin tietoa Ylä-Savon alueella toimivien monialaisten maatilojen yritystoiminnan ja palvelujen harjoittamisesta, kehittämis- ja investointitarpeista, neuvonnan ja avun tarpeesta ja monialaisuuden mahdollisuuksista ja kehittämisestä maatilalla. Monialaistamisesta kiinnostuneilta kerättiin tietoa monialaisen toiminnan ja palveluiden suunnittelusta, neuvonnan ja avun tarpeesta sekä monialaistamisen mahdollisuuksista ja tarpeellisuudesta. Taustatietoina selvitettiin vastaajan paikkakunta, sukupuoli, ikä ja maatilayrityksen päätuotantosuunta. Tavoitteena oli selvittää maatilojen monialaisen yritystoiminnan kiinnostusta, mahdollisuuksia, tarpeita sekä kuinka maatalousyrittäjät näkevät ja kokevat monialaisuuden tärkeyden muun yritystoiminnan ohessa.

Kyselytutkimus toteutettiin Webropol kysely- ja raportointityökalulla. Kohderyhmää olivat Ylä-Savon alueen maatalousyrittäjät ja kyselyä välitettiin MTK-Pohjois-Savon jakelun lisäksi Luoteis-Savon maaseutupalveluiden ja Ylä-Savon maaseutupalveluiden kautta sähköpostilla saatekirjeen kanssa. Kyselylomake oli auki kesäkuun aikana kaksi viikkoa ja lomakkeeseen oli mahdollisuus jättää yhteystiedot, mikäli oli kiinnostunut osallistumaan myöhemmin myös selvitystyön haastattelututkimukseen.

Kyselytutkimuksen suurin haaste oli kevään ja alkukesän kiireet peltotöiden parissa ja kohderyhmän kannustaminen kyselyn vastaamiseen hektisenä aikana. Haasteita pyrittiin minimoimaan tekemällä kyselylomakkeesta helposti ja nopeasti vastattava esimerkiksi vapaaehtoisesti vastattavilla kysymyksillä, jotta se motivoisi kohderyhmää vastaamaan kyselyyn ja kohderyhmää muistutettiin vielä kertaalleen vastaamaan kyselyyn ennen sen sulkeutumista. Kyselyyn pystyi vastamaan anonyyminä ja se huomioitiin myös kyselyn tulosten analysoinnissa.

HAASTATELUTUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Haastattelututkimuksen tavoite oli selvittää maatalousyrittäjien tuotannon nykytilaa, yritystoiminnan monialaista toimintaa/monialaistamisen kiinnostusta ja kehittämisideoita, neuvonnan ja avun tarvetta sekä Ylä-Savon Veturin ja Leader-rahoituksen tunnettavuutta. Haastateltavaksi pyydettiin myös eri organisaatioiden edustajia asiantuntijan näkökulmasta. Asiantuntijahaastattelun tavoitteena oli selvittää monialaisten maatilojen nykytilaa, tulevaisuuden näkymiä, neuvonnan tarvetta ja sen järjestämistä.

Haastattelututkimuksen menetelmänä oli teemahaastattelut, jonka aiheet tukisivat ja antaisivat tärkeää tietoa Ylä-Savon alueen monialaisesta yritystoiminnasta mautiloilla ja kiinnostuksesta sivuelinkeinotoiminnan harjoittamiseen. Haastattelujen alkuun haastateltavilta kysyttiin myös erilaisia taustatietoja, jotta olisi helpompi ymmärtää yritystoiminnan kokonaisuutta, kokemusta, resursseja ja sitä, kuinka nykyiseen toimintamalliin on päädytty.

Maatalousyrittäjien haastatteluteemat:

1. TAUSTATIEDOT

Nimi, paikkakunta, ikä, koulutus, kokemus ja muu tausta

2. MAATILAN NYKYTILA

Tilan päätuotantosuunta, koko ja sivuelinkeinot, maatalouden jatkuminen ja toiminnan laajentaminen/supistaminen/uudistaminen

3. YRITYSTOIMINNAN MONIALAISTAMINEN MAATILALLA JA KEHITTÄMISIDEAT TILALLE

Yritystoiminnan monialaistaminen, sivuelinkeinotoiminnan käynnistämisen ajankohta, kehittämis- ja investointitarpeet, sivuelinkeinon tulonmuodostus ja yhteistyökuviot

4. NEUVONNAN JA AVUN TARVE JATKOTOIMENPITEIDEN SUHTEEN

Asiantuntija- ja neuvontapalveluiden tarpeet

5. YLÄ-SAVON VETURIN JA LEADER-RAHOITUKSEN TUNNETTAVUUS

Veturin toiminta ja Leader-rahoituksen mahdollisuudet maatalousyrittäjien tukemiseen

Asiantuntijoiden haastatteluteemat:

1. TAUSTATIEDOT

Nimi, edustettu organisaatio, koulutus, kokemus ja muu tausta

2. MAATALOUSTUOTANNON JA SIVUELINKEINOJEN NYKYTILA

Maataloustuotannon ja sivuelinkeinojen nykytila sekä tulevaisuus, sivuelinkeinojen kasvun mahdollisuudet ja maaseudun elinvoimaisuuden säilyttäminen

3. MONIALAINEN YRITYSTOIMINTA MAATILALLA

Maatalousyrittäjien mahdollisuudet/vahvuudet ja heikkoudet/esteet/uhat monialaistumisen suhteen, monialaistumisesta kiinnostuneiden yrittäjien tavoittaminen ja ideoiden toteuttaminen

4. NEUVONNAN JA AVUN TARVE SIVUELINKEINOJEN SUHTEEN ALUEELLA

Asiantuntija- ja neuvontapalveluiden tarpeet ja saatavuus alueella

5. YLÄ-SAVON VETURIN JA LEADER-RAHOITUKSEN TUNNETTAVUUS

Veturin toiminta ja Leader-rahoituksen mahdollisuudet maatalousyrittäjien tukemiseen

Haastattelututkimusta varten pyydettiin Luoteis-Savon maaseutupalveluiden ja Ylä-Savon maaseutupalveluiden kautta kohderyhmää olevia maatalousyrittäjiä osallistumiseen ja heitä lähestyttiin sähköpostitse ja puhelimitse. Kesäkuussa auki olleen verkkokyselyn lopussa vastaaja pystyi jättämään yhteystietonsa, mikäli olisi kiinnostunut myös osallistumaan haastattelututkimukseen myöhemmin kesän aikana. Asiantuntijoita valittiin eri organisaatioista ja heitä lähestyttiin sähköpostitse. Haastatteluun kutsuttavien asiantuntijoiden valintaan vaikutti organisaation ja asiantuntijan toiminta-alue sekä heidän osaamisalueensa. Verkkokyselyn kautta yhteystietoja jätettiin 14 kappaletta ja muuta kautta haastateltavia tuli noin 30 kappaletta. Haasteeksi osoittautui haastatteluun kutsuttavien motivoiminen, kesän kiireellisyys ja loma-ajat.

Haastatteluja toteutettiin kesän aikana yhteensä 14 kappaletta. Haastattelut järjestettiin joko Teams-verkkotapaamisena tai maatilalla paikan päällä sovittuna ajankohtana. Haastatteluun varattiin aikaa noin tunti ja haastattelu nauhoitettiin. Nauhoitetusta aineistosta kirjoitettiin haastatteluraportti ja nauhoitus hävitettiin sen jälkeen, kun tallennetta ei enää tarvita raportin kirjoittamisen jälkeen. Haastatteluaineistoa käsitellään tuloksissa anonymisti ja niistä on poimittu tuloksiin teemoittain yhtenäisiä ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä maataloustuotannosta ja monialaisesta yritystoiminnasta. Tuloksista ei pysty päättämään yksittäisen haastateltavan identiteettiä.

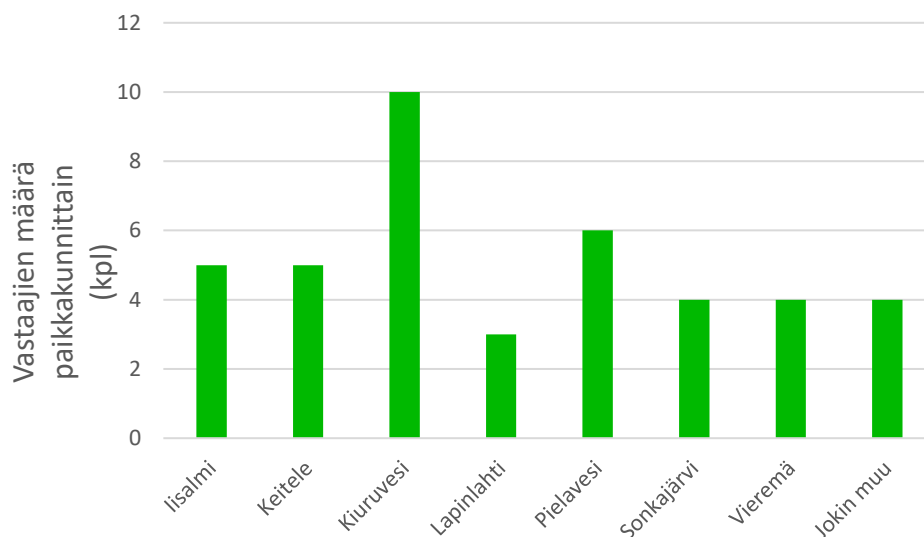
TULOKSET

KYSELYN TULOKSET

Webropol-kysely yritystoiminnan monialaistamisesta maatilalla oli avoinna kesäkuun aikana kaksi viikkoa ja vastaajia oli yhteensä 41 kappaletta. Vastausmäärä oli sopiva huomioiden alkukesän kiireellisyyden, kuten peltotöiden sesongin ja hektisyyden. Osa vastauksista olivat vapaaehtoisia vastaamisen nopeuttamiseksi ja helpottamiseksi, mutta siitä huolimatta vastauksia tuli monipuolisesti ja kattavasti. Kyselyä välitettiin Ylä-Savon Veturin lisäksi MTK-Pohjois-Savon, Luoteis-Savon maaseutupalveluiden ja Ylä-Savon maaseutupalveluiden kautta.

TAUSTATIEDOT

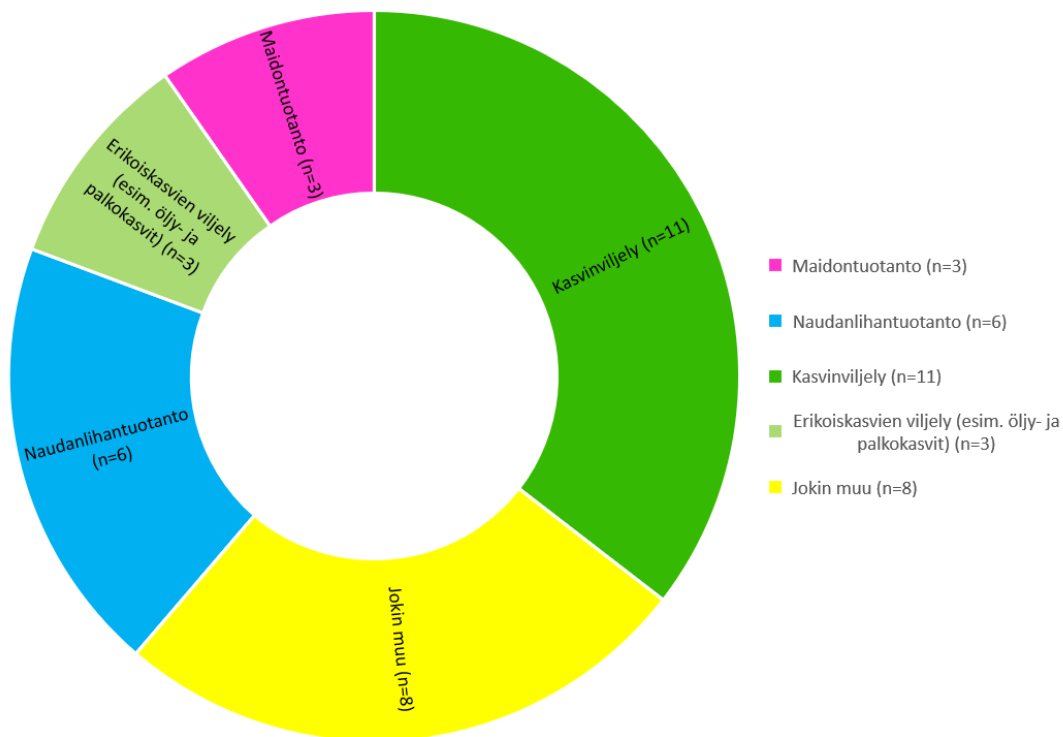
Tiedonkeruulomakkeen alkuun kysyttiin vastaajan maatalouden taustatietoja. Ensimmäisenä haluttiin tietää vastaajan asuinpaikkakunta ja alla olevasta kaaviosta (kaavio 1) nähdään vastausten jakauma paikkakunnittain Ylä-Savon alueella. Selvästi eniten vastauksia kerääntyi Kiuruveden alueelta (24,4 %), jonka jälkeen Pielaveeltä, Iisalmesta ja Keiteleeltä. Ylä-Savon Veturin kohderyhmää ovat Ylä-Savon kunnat ja näin ollen ”jokin muu”-vastauksen vastanneet ohjattiin kyselyn päättymiseen, koska he oletettavasti kuuluvat jonkun toisen Leader-ryhmän toiminta-alueeseen.

KAAVIO 1. Vastaajien määrä paikkakunnittain (n=41)

Taustatiedoissa selvitettiin myös vastaajan ikää. Vastaajien kokonaismäärästä (n=31) lähes puolet (45,2 %) oli yli 50-vuotiaita. Iältään 41-50 vuotiaita oli 29 %, 31-40 vuotiaita oli 19,4 % ja 25-30 vuotiaita 6,5 %. Alle 25-vuotiaita vastaajia ei ollut ollenkaan. Vastaajista (n=31) miehiä oli 22 ja naisia 9. Vastausvaihtoehtona sukupuoli-identiteettiä oli myös ”jokin muu” ja ”en halua vastata”, joihin ei tullut vastauksia.

Suurin osa vastaajista (35,5 %) oli vastannut tilansa päätuotantosuunnakseen kasvinviljelyn, kuten nähdään kaaviosta 2. Vastausvaihtoehto ”jokin muu” sisältää metsä-, puutarha-, sika-, lammas/vuohitaloutta ja hiehojen kasvatusta (25,8%). Vastaajista naudanlihantuotantoa harjoitti 6 kappaletta sekä maidon- ja erikoiskasvituotantoa 3 kappaletta. Vastausvaihtoehtoina olivat myös hevostalous, siipikarja- ja kananmunantuotanto, mutta näitä vaihtoehtoja ei valittu.

KAAVIO 2. Vastaajien määrä päätuotantosuunnittain (n=31)

Taustatietona vastaajalta haluttiin tietää monialaisten maatilojen määrää tai kiinnostusta maatilayrityksen monialaistamiseen. Vastaajan vastauksen perusteella pystyttiin ohjaamaan kyselyn vastaajaa yli tiettyjen kysymysten. Taulukosta 1 nähdään, että suurimmalla osalla (43,3%) vastaajista on jo olemassa monialainen maatilayritys. Maatilayrityksensä monialaistamisesta kiinnostuneita tai mahdollisesti kiinnostuneita oli yhteensä 15 vastaajaa. Vastaajat, jotka eivät olleet kiinnostuneet maatilansa monialaistamisesta (16,2%) ohjattiin kyselyn päättymiseen, koska he eivät ole selvitystyön kohderyhmää tällöin.

TAULUKKO 1. Monialaiset ja monialaistumisesta kiinnostuneet maatilayritykset (n=37)

Maatilayritysten monialaisuus Ylä-Savossa	n	%
Minulla on jo monialainen maatilayritys	16	43,3%
Kyllä, olen kiinnostunut maatilayritykseni monialaistamisesta	6	16,2%
Ehkä, olen mahdollisesti kiinnostunut maatilayritykseni monialaistamisesta tulevaisuudessa	9	24,3%
En ole kiinnostunut maatilayritykseni monialaistamisesta	6	16,2%
Yhteensä	37	100%

MONIALAISTAMISESTA KIINNOSTUNEET MAATILAT

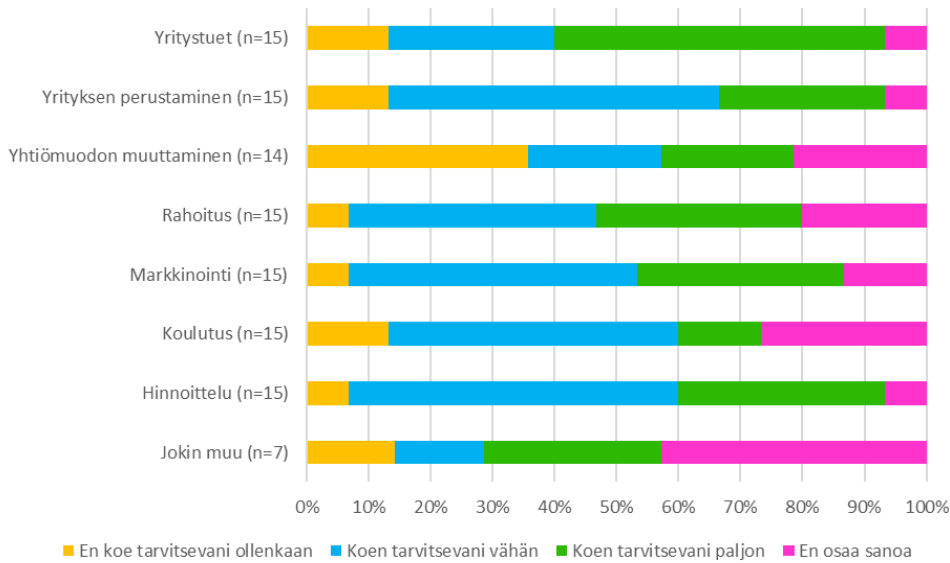
Maatilayrityksensä monialaistamisesta kiinnostuneita vastaajia pyydettiin vastaamaan kysymykseen monialaistamisen ajankohdasta ($n=15$). Vastaajista 46,6% ei osannut sanoa, että milloin monialaistaminen voisi tapahtua tai olla ajankohtainen. Kolmella vastaajista on jo meneillään maatilayrityksensä monialaistaminen ja 5 vastaajalla monialaistuminen on suunniteltu tapahtuvan muutaman vuoden sisällä.

Taulukosta 2 nähdään vastaajien mahdollisen ja tulevan sivuelinkeinotoiminnan jakauma ($n=24$), vastaajia oli 15 ja vaihtoehtoja pystyi valitsemaan useamman. Eniten vastauksia keräsi ”jokin muu” (33,3%) vastausvaihtoehto, jonka vastauksia oli esimerkiksi luonto-, liikunta- ja eräopaspalvelut sekä kalojen kasvatusta tai vastaaja ei vielä tiennyt, mitä se voisi olla. Toiseksi eniten vastauksia keräsi asiantuntijapalveluiden tarjoaminen (26,7%) ja kolmanneksi eniten vastauksia tuli vaihtoehtoihin hoiva- ja hyvinvointipalvelut ja verkkokauppa (20%). Vaihtoehtoina oli myös energian tuottaminen, talonmies-, leipomo-/kahvila- ja siivouspalvelut. Näitä vaihtoehtoja ei valittu.

TAULUKKO 2. Vastaajien kiinnostus aloittavaan sivuelinkeinotoimintaan ($n=24$)

Vastaajien kiinnostus aloittavaan sivuelinkeinotoimintaan	<i>n</i>	%
Asiantuntijapalvelut	4	26,7%
Green Care	1	6,7%
Hoiva- ja hyvinvointipalvelut	3	20 %
Elintarvikkeiden jatkojalostus	1	6,7%
Koneurakointi	2	13,3%
Käsityöryttäjäyys	2	13,3%
Maaseutumatkailu- ja/tai majoituspalvelut	1	6,7%
Lähiruoan myynti ja jakelu/suoramyynti	2	13,3%
Verkkokauppa	3	20 %
Jokin muu	5	33,3%
Yhteensä	24	100 %

Vastaajilta kysyttiin neuvonnan ja avun tarvetta sivuelinkeinotoiminnan aloittamisen suhteen. Kaaviosta 3 nähdään, kuinka neuvontaa ja apua koetaan tarvitsevan ja missä määrin sivuelinkeinon hinnoittelussa, koulutuksessa, markkinoinnissa, rahoituksessa, yhtiömuodon muuttamisessa, yritystuissa, yrityksen perustamisessa ja jossain muussa tarpeellisessa. Vähiten neuvontaa koetaan tarvitsevan yhtiömuodon muuttamisessa (35,7%). Eniten vastaajat kokivat tarvitsevan neuvontaa ja apua yritystukiin (53,3%) ja hinnoittelun, markkinoinnin ja rahoituksen (33,3%) kanssa. ”Jokin muu”-vastausvaihtoehtoon vastaajat olivat kertoneet tarvitsevansa neuvontaa esimerkiksi toimintaympäristön, tuotekehityspalveluiden ja uuden yhtiömuodon perustamisen kanssa. Vastaukset ovat kuitenkin ainoastaan suuntaa antavia, eikä niistä voi päätellä yksittäisen vastaajan tarpeita.

KAAVIO 3. Vastaajien neuvonnan ja avun tarve sivuelinkeinojen suhteen (n=15)

MONIALAISET MAATILAT

Maatilan monialaista yritystoimintaa harjoitti vastaajista 16 henkilöä ja vastausvaihtoehtoja pystyi valitsemaan useamman. Taulukosta 3 nähdään, että eniten vastauksia keräsi koneurakointi (62,5%), joka on myös kaikista yleisin maatiloilla harjoitettavista sivuelinkeinoista. ”Jokin muu” vastausvaihtoehto keräsi toiseksi eniten vastauksia, joissa vastaajat kertoivat harjoittavansa esimerkiksi mehiläistarhausta, rakennuspalveluiden tuottamista sekä aineksien, kuten mullan ja kalkin välitystoimintaa. Vastausvaihtoehtoina oli myös Green Care, hoiva- ja hyvinvointipalvelut, käsityörittäjäyys, maaseutumatkailu- ja/tai majoituspalvelut, leipomo- ja/tai kahvilapalvelut sekä verkkokauppa, mutta näitä ei valittu ollenkaan.

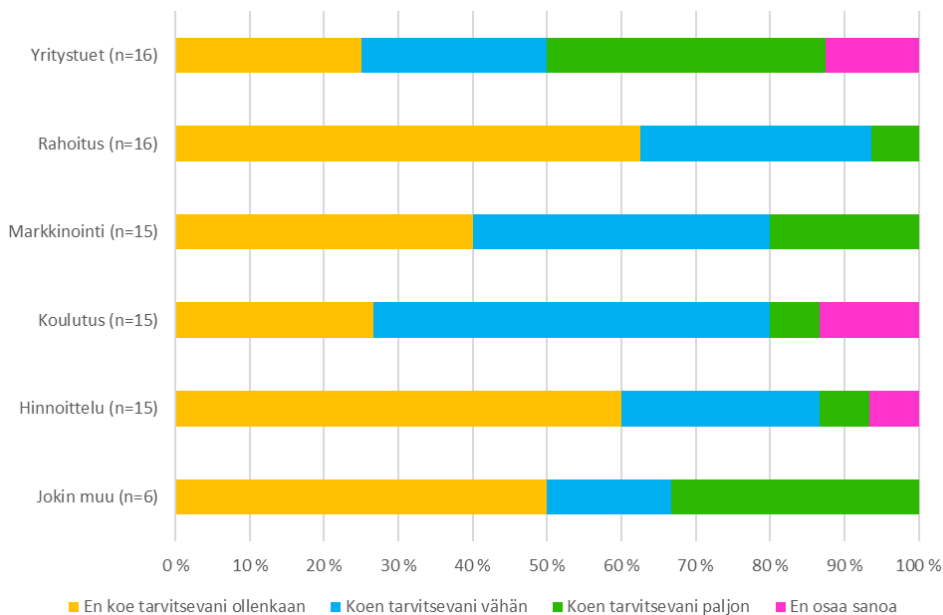
TAULUKKO 3. Vastaajien harjoittama sivuelinkeinotoiminta (n=30)

Vastaajien harjoittama sivuelinkeinotoiminta	n	%
Asiantuntijapalvelut	3	18,8%
Elintarvikkeiden jatkojalostus	1	6,3%
Energian tuottaminen	3	18,8%
Koneurakointi	10	62,5%
Kylätalkkari/talonmiespalvelut	3	18,8%
Lähiruoan myynti ja jakelu/suoramyynti	2	12,5%
Siivouspalvelut	1	6,3%
Jokin muu	7	43,8%
Yhteensä	30	100 %

Vastaajat (n=16) kertoivat harjoittaneensa monialaista yritystoimintaa enimmäkseen yli 5 vuoden ajan (87,5%) ja 1-5 vuoden ajan (12,5%). Alle vuoden verran monialaista yritystoimintaa harjoittaneita ei ollut kyselyyn vastanneissa.

Vastaajilta kysyttiin yrityksensä ja monialaisen toimintansa kehittämisen- ja investointitarpeista. Vastaajien kehittämistarpeista ($n=26$) nousi eniten esille verkostojen sekä yhteistyötahojen kehittäminen ja että kehittämistarpeille ei ole tarvetta (37,5%). Toiseksi eniten vastauksia keräsi yritystoiminnan monipuolistaminen (31,3%). Kolmanneksi eniten vastaajat olivat kertoneet kehittämistarpeeksi oman osaamisen kehittämisen ja yritystoiminnan laajentamisen (25,0%). Investointikohteista ($n=20$) eniten vastauksia tuli koneisiin ja laitteisiin (50%) liittyen sekä rakentaminen (31,3%). Osa vastaajista ei ollut investoimassa toistaiseksi (37,5%) ja jotain muuta kuin rakentamisen ja koneiden investointitarpeita oli lisäkouluttautuminen.

Vastaajien neuvonnan ja avun tarve ($n=16$) nähdään kaaviosta 4. Suurin osa vastaajista on sitä mieltä, että eivät koe tarvitsevänsä ollenkaan neuvontaa ja apua rahoituksen (62,5%) ja hinnoittelun (60%) kanssa. Vähäistä neuvonnan ja avun tarvetta koetaan tarvitsevan enimmäkseen koulutuksen (53,3%) suhteen. Eniten neuvontaa toivottaisiin yritystukien (37,5%) ja markkinoinnin (20%) kanssa. ”Jokin muu”-vastausvaihtoehtoon oli kerrottu, että neuvontaa ja apua tarvittaisiin esimerkiksi taloussuunnittelun, uusien mahdollisuuksien ja hankkeiden kanssa. Vastaukset ovat kuitenkin ainoastaan suuntaa antavia, eikä niistä voi päätellä yksittäisen vastaajan tarpeita.

KAAVIO 4. Vastaajien neuvonnan ja avun tarve ($n=16$)

Vastauksia keräsi myös avoin kenttä, jossa pyydettiin kertomaan vapaasti vastaajan ajatuksia, kokemuksia ja näkemyksiä monialaistamisen mahdollisuuksista, tarpeellisuudesta, kehittämisestä ja toiminnan laajentamisesta ($n=8$). Vastaajat kertoivat monialaisuuden luovan mahdollisuuksia luopua kannattamattomista ja epävarmoista toiminnoista, ja että monipuolisuus luo myös tukijalkaa epävarmaan toimintaympäristöön, jossa eri toimialojen vaikutukset sekä kannattavuus voivat vaihdella suuresti. Monialaisuuteen tarvitaan kuitenkin riittävä volyyymi ja taso asiakaskunnan luottamuksen saamiseksi. Lisäksi vastauksia nousi myös esille siitä, kuinka monialayrittäjyys tulisi huomioida myös muun maatalouden ohella esimerkiksi elinkelpoisuutta tarkasteltaessa.

HAASTATTELUJEN TULOKSET

ASiantuntijaHAASTATELUIDEN TULOKSET

Monialaiset maatilat-selvitystyön haastatteluun kutsuttiin yhteensä 8 eri asiantuntijaorganisaatioiden edustajaa, joista kolme osallistui haastatteluun. Haastateltavat edustivat organisaatioita, joiden toiminta-alueena on Ylä-Savo ja heidän osaamisalueensa liittyy vähintäänkin jollain tavalla maatilayritysten sivuelinkeinotoiminta. Kaikki haastattelut toteutettiin Teams-verkkotapaamisena. Tulokset on esitetty teemoittain ja tiivistetysti esille nousseista aiheista.

MAATALOUSTUOTANNON JA SIVUELINKEINOJEN NYKYTILA SEKÄ TULEVAISUUS

Maataloustuotanto kokee rakennemuutosta, jossa tuotantomääriä seurataan tarkasti ja samaan aikaan maatilojen määrä vähenee vuosittain tietyllä tahdilla. Yksiköt suurenevät ja pienempiä tiloja on jatkossa vähemmän. Maataloustuotanto nähdään kuitenkin alueella vakaana ja haasteista selviämiseen tarvitaan entistä enemmän yhteistyötä ja johtamisen taitoja. Maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi haastatteluun osallistuneet nostivat esille kuntien elinvoimaisuuden ja yhteistyön tärkeyden.

Sivuelinkeinot sulautuvat hyvin muun yritystoiminnan joukkoon ja uudet mahdollisuudet ovatkin yksi keskeisimpiä tekijöitä tulevaisuudessa. Tietyillä aloilla nähdään kasvupotentiaalia ja enemmän kysyntää kuin toisilla. Kasvun mahdollisuuksia nähdään erityisesti erilaisilla maaseudulle tarjottavilla palvelualueilla, joissa esimerkiksi avustetaan ikääntyviä ihmisiä maaseudun asumisen arjessa. Myös energian tuottamisella nähdään isommat kasvun mahdollisuudet ja hyvä kasvupotentiaali. Koronaviruspandemian (Covid-19) vaikutuksesta päätänsä on myös nostaneet entistä enemmän lähiruoan myynti ja kotimaanmatkailu.

MONIALAINEN YRITYSTOIMINTA MAATILALLA

Sivuelinkeinotoiminnan mahdollisuuksia ja vahvuuksia ovat tietoverkkoihin perustuva yrittäminen, hyvät tietoliikenne yhteydet, digitaalisten ratkaisujen hyödyntäminen, tekemisen halu, hyvät johtamistaidot ja valmiudet kehittyä sekä uudet innovaatiot. Heikkouksina ja esteinä monialaistumiselle nähdään toimintaympäristön muuttumiseen vastaaminen, heikot tukiverkostot, rajalliset tukimahdollisuudet ja tarpeeksi luovat houkuttimet maaseudulle.

Monialaistamisesta kiinnostuneiden yrittäjien tavoittamiseksi ja heidän ideoidensa toteuttamiseksi asiantuntijat nostivat verkostoitumisen ja uskaltamisen tärkeyden. Yrittäjät, joilla on selkeä visio omasta toiminnastaan ovat usein itseohjautuvia etsimään tietoa ja hakeutumaan esimerkiksi neuvontapalveluiden pariin. Yrittäjät, joilla olisi tarve ja kiinnostusta sivuelinkeinotoiminnan aloittamiseksi tarvitsevat usein enemmän kannustusta, informaatiota ja niin sanotusti ”kädestä pitäen”-ohjaamista.

NEUVONNAN JA AVUN TARVE SIVUELINKEINOJEN SUHTEEN ALUEELLA

Asiantuntija- ja neuvontapalveluita tarvitaan ja tullaan tarvitsemaan edelleen Ylä-Savon alueella kaikilla osa-alueilla, mutta jatkossa voisi yrittäjien tueksi olla erityisen tärkeää toisen yrittäjän/yrittäjien tuki. Mentorointiapu kokeneilta yrittäjiltä voisivat kannustaa tarttumaan uusiin ideoihin ja luoda tukiverkostoja ympärille sekä tähän voisi jatkotoimenpiteenä kehittyä erilaisia ja aivan uusia ratkaisuja.

YLÄ-SAVON VETURIN JA LEADER-RAHOITUKSEN TUNNETTAVUUS

Haastatteluun osallistuneet ovat tuntevat Ylä-Savon Veturin toimintaa ja Leader-rahoitusta sekä ovat tehneet yhteistyötä kukin tahollaan Veturin kanssa ja potentiaalisten asiakkaiden ohjausta Veturille.

MAATALOUSYRITTÄJÄHAASTATTELUIDEN TULOKSET

Haastateltavia tavoitettiin Luoteis-Savon maaseutupalveluiden, Ylä-Savon maaseutupalveluiden ja verkkokyselyn vapaaehtoisien yhteystietolomakkeen kautta. Haastatteluun kutsuttiin yhteensä noin 30 henkilöä ja heitä tavoiteltiin sähköpostilla ja puhelimitse. Haastatteluun osallistui 11 maatalousyrittäjää Ylä-Savon alueelta. Osallistumattomuuteen vaikutti kesän kiireiset työt, tavoittamattomuus tai jokin muu syy. Haastattelut toteutettiin Teams-verkkotapaamisena tai haastateltavan maatilalla paikan päällä sovittuna ajankohtana. Haastattelut nauhoitettiin ja niistä koostettiin erilliset haastatteluraportit, jonka jälkeen tallennettu nauhoite poistettiin.

Taustoiltaan haastateltavat oli 30-65 ikävuosien väliltä ympäri Ylä-Savon seitsemän kunnan alueelta, jotka harjoittavat maataloutta. Haastateltavien tilojen päätuotantosuuntana oli enimmäkseen kasvintuotanto, lihakarjan kasvatusta, lammas- tai hevostalous. Tilakoot vaihtelivat pienemmistä muutaman hehtaarin kasvinviljelytiloista isompiin kotieläintuotantotiloihin. Haastateltavien koulutustaso oli vähintään toisen asteen koulutus (lukiokoulutus/ammattillinen koulutus) ja suurimmalla osalla on maatalousalan koulutusta vastaava perus- tai korkeakoulututkinto. Muut tulokset on esitetty teemoittain ja tiivistetysti esille nousseista aiheista.

MAATILOJEN NYKYTILA

Haastateltavien maatalousyrittäjien tämänhetkisinä sivuelinkeinoina ovat esimerkiksi maa- ja metsätalouden koneurakointi, korjaus- ja huoltotyöpalvelut, eläinten kasvatusta ja koulutus, mehiläistarhaus ja hevostalouspalvelut.

Maatalouden harjoittamisesta suurin osa haluaa jatkaa nykyisessä muodossaan, mutta aikeita on myös toiminnan laajentamiselle, supistamiselle sekä uudistamiselle. Laajentamisella ja uudistamisella tarkoitetaan jonkin toiminnan/tuotannon maltillista ja harkittua laajentamista tai uusien suuntien sekä mahdollisuuksien suunnittelemista ja kokeilua. Tuotannon supistamisesta on ollut esimerkiksi kotieläintuotannon vähentäminen tai kokonaan lopettaminen.

YRITYSTOIMINNAN MONIALAISTAMINEN JA KEHITTÄMINEN MAATILOILLA

Kiinnostusta yritystoiminnan monialaistamiselle on haastateltavilla, joilla on jo muutakin sivuelinkeinotoimintaa tai sitten ovat vasta suunnittelemassa monialaistamista. Osa haastateltavista on harjoittanut jo monialaista toimintaa alusta alkaen ryhtyessään maatalousyrittäjiksi, mutta on myös niitä, joilla monialaistaminen on tullut nyt ajankohtaiseksi esimerkiksi kotieläintuotannon lopettamisen takia tai haluaisivat työllistää enemmän itseään oman yritystoimintansa parissa. Kehittämisen- ja investointitarpeet ovat hyvin erilaisia tilojen välillä, eniten tarvetta on kuitenkin kaluston ja laitteiden päivittämiselle.

Sivuelinkeinon tulonmuodostus on usein 15-30% luokkaa muun yritystoiminnan liikevaihdosta, mutta parhaimmillaan se voi olla jopa merkittävä tekijä yrittäjän taloudessa. Monella tässä selvitystyössä haastateltavana olleella maatalousyrittäjällä olikin ajatuksena, että sivuelinkeino olisi niin sanotusti ”yksi tukijaloista” tai yksi varmemmista tulonlähteistä muun yritystoiminnan ohella.

Haastateltavat korostivat yhteistyökuvioiden ja tukiverkoston aktivoimista ja tärkeyttä. Yhteistyötä tehdään jo monilla tiloilla toisten yrittäjien kanssa, mutta enemmän toivottaisiin avoimuutta niin kuntien, kylien kuin myös muidenkin yrittäjien osalta. Hyvät tukiverkostot ja kannustaminen tekemiseen luo enemmän uskallusta ja mahdollisuuksia toteuttaa toiminnan monipuolistamista.

NEUVONNAN JA AVUN TARVE JATKOTOIMENPITEIDEN SUHTEEN

Asiantuntija- ja neuvontapalveluiden tarpeet ovat hyvin yksilölliset, mutta erityisesti haastatteluun osallistuneet maatalousyrittäjät kaipaisivat neuvontaa rahoituksen kanssa. Rahoituksen eri kanavista ja lähteistä toivottaisiin selkeää viestintää ja näkyvyyttä, että milloin, miten ja minkälaisilla ehdoilla olisi mahdollista saada rahoitusta jatkossa. Neuvontapalveluilta toivottaisiin myös enemmän monipuolisuutta yrittäjien tarpeen pohjalta tai osattaisiin ohjata esimerkiksi kokeneempien yrittäjien luokse, jolla on kokemusta asiasta, jota yrittäjä tarvitsisi eli niin sanotusti ”mentorointiapua muilta yrittäjiltä”.

YLÄ-SAVON VETURIN JA LEADER-RAHOITUKSEN TUNNETTAVUUS

Haastatteluun osallistuneilta kysyttiin myös Ylä-Savon Veturin ja Leader-rahoituksen tunnettavuutta ja sen mahdollisuuksia maatilayritysten tukemiseen. Suurimmalle osalle Veturin toiminta ja Leader-rahoitus on jossain määrin tuttua eli tiedetään pintapuolisesti sen tarkoituksesta, toiminta-alueesta ja, että sen tarkoitus on kehittää maaseutua. Perimmäinen rahoituksen mahdollisuudet maatilayritysten tukemiseen ja sen ehdot ovat kuitenkin monelle kaukainen asia. Veturin toimintaa toivottaisiin myös entistä enemmän lähemmäs yrittäjiä.

POHDINTA

Ylä-Savon Veturin selvitystyön menetelminä käytettiin verkkokyselytutkimusta ja laadullista haastattelututkimusta. Verkkokysely oli auki kahden viikon ajan ja sitä jaettiin Veturin kanavien lisäksi MTK-Pohjois-Savon, Luoteis-Savon maaseutupalveluiden ja Ylä-Savon maaseutupalveluiden kautta. Kyselyyn vastanneita oli yhteensä 41. Haastattelututkimusta toteutettiin niin Teams-verkkotapaamisena kuin myös tiloilla paikan päällä. Yhteensä haastatteluun osallistui 14 henkilöä, joista 3 oli eri organisaatioiden asiantuntijoita ja 11 maatalousyrittäjiä. Ylä-Savon alueella maa- ja puutarhatalousyrityksiä oli vuonna 2020 Luonnonvarakeskuksen tilastotietokannan mukaan 1566 kappaletta, joten selvitystyön otanta on siihen nähden hyvin pieni. Tulokset ovat ainoastaan suuntaa antavia ja auttavat Veturia uuden ohjelmakauden strategian suunnittelussa.

Monialaista yritystoimintaa on harjoitettu maatalouksissa jo pitkään ja tullaan jatkamaan edelleen. Kiinnostusta on nykyisen yritystoiminnan kehittämiseksi, mutta myös ihan uudenlaisen yritystoiminnan perustamiselle. Maatilan yritystoiminnan monialaistaminen on yksi monista mahdollisuuksista ja työllistäjistä maaseudulla. Sivuelinkeinotoiminta voi tulla tarpeeseen, kun kannattamatonta tuotantoa vähennetään tai lopetetaan kokonaan sekä tahdotaan työllistää itseään enemmän maatalouteen muun yritystoiminnan ohella. Koneurakointi on yleisin maatalouden harjoitettavista sivuelinkeinoista, mutta kiinnostusta ja kasvupotentiaalia on ehdottomasti myös muilla aloilla. Kiinnostus ja idea sivuelinkeinotoiminnan aloittamiseen tulee usein yrittäjän osaamisen, kokemuksen, koulutuksen ja olemassa olevien resurssien kautta. Yrittäjät, joilla on selkeästi visio ja suunnitelma omasta yritystoiminnastaan ovat usein enemmän itseohjautuvia ja lähtevät viemään helpommin suunnitelmiaan eteenpäin. Yrittäjät, joilla on tarve ja kiinnostus sivuelinkeinotoimintaan, mutta eivät tiedä vielä mitä haluaisivat lähteä viemään eteenpäin tarvitsisivat enemmän kannustusta, informaatiota ja ohjausta, jotta ideoista ja suunnitelmista tulisi jotain konkreettista. Monialaistumisen vahvuutena on tekemisen ja kehittämisen halu, yhteistyö sekä verkostoituminen ja se on yksi tukijaloista yrittäjän taloudellisen toimeentulon kannalta.

Asiantuntija- ja neuvontapalveluita tarvitaan sivuelinkeinotoiminnan aloittamiseen ja kehittämiseen, mutta myös entistä enemmän monipuolisuutta eri alojen tuntemukseen. Rahoituksen mahdollisuudet ja eri rahoituskanavat jäävät yrittäjiltä helposti huomaamatta ja hyödyntämättä, joten niitä toivottaisiin saavan vielä enemmän lähemmäs kohderyhmiä ja tietoa siitä, minkälaista yritystoimintaa jonkun organisaation on mahdollista tukea. Yhteistyön ja verkostoitumisen tärkeys korostuu myös maataloilla, ja kiinnostusta on herättänyt uudenlaiset yhteistyö- ja verkostoitumismallit. Verkostoitumismalli voisi tuoda aloittavia ja kokeneempia yrittäjiä yhteen. Yhteisellä tekemisellä, innostuneisuudella sekä avustuksella voitaisiin saada mahdollisesti aikaan jotain uutta ja tuottavaa maataloille.

Vuonna 2023 alkavalle CAP27-ohjelmakaudelle on valmisteltu Startti-maataloustukea, joka on tarkoitettu maatalouteen linkittyvän yritystoiminnan aloittamiseen. Ylä-Savon Veturilla on rahoitusmahdollisuus maatalouden ulkopuoliseen yritystoimintaan, mutta tavoitteena on myös uudelle kaudella Startti-maataloustuen tarjoaminen toimialueellaan. Selvitystyön kautta Veturi pystyy suunnittelemaan strategiaansa tulevalle ohjelmakaudelle.